

Pandemi Sonrası Küresel Düzen:

ABD-Çin Rekabeti ve Rusya

Fatma Aslı Kelkitli*

Aralık 2019'da Çin'in Hubei Eyaleti'nin Wuhan kentinde ortaya çıkan COVID-19 pandemisi kısa süre içerisinde dünya genelinde yayılmış, Haziran 2020'nin ikinci yarısı itibariyle 8,5 milyon kişiyi enfekte ederken 450.000'den fazla insanın da hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Worldometer, 2020a). Uluslararası örgütlerin, ulus devletlerin ve ülke liderlerinin büyük çoğunluğu salgına hazırlıksız yakalanmış, kısa süre içerisinde başta Avrupa ve Amerika kıtalarında olmak üzere dünyanın birçok noktasında kamu sağlığı tehdit altına girmiş, ekonomik problemler artmış ve sosyal sorunlar daha tehlikeli bir hal almıştır.

Pandemi, Donald Trump, Ocak 2017'de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanı olarak göreve başladıktan sonra Çin ile ABD arasında devletlerin egemenliği, insan hakları, uluslararası ticaretin kuralları, teknoloji

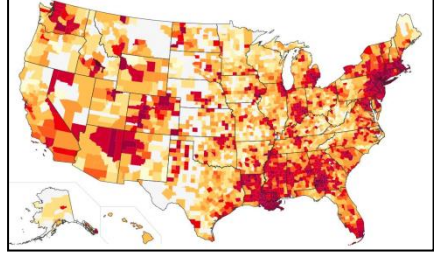
Kaynak: <https://cdn.spark.app>

transferi, Doğu Çin Denizi ve Güney Çin Denizi gibi konularda artan anlaşmazlıkların iyice su yüzüne çıkmasına ve tarafların diplomatik teamülleri bir yana bırakarak birbirlerini üst perdeden eleştirmelerine neden olmuştur. Trump COVID-19'u Çin virüsü olarak tanımlayıp, Çin'i salgınla ilgili gerekli önlemleri almayıp bilgi saklamakla suçlarken Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi

*Doç. Dr., İstanbul Arel Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

ABD’de derinlere kök salmış Soğuk Savaş ve Sinofobik düşünce yapısına dayandığı için bertaraf edilmesi COVID-19’dan daha zor olan “politik virüsün” yayılmakta olduğunu belirtmiştir.

Askeri güç, ekonomik kapasite ve teknolojik birikim açısından dünyanın bir numaralı ülkesi olarak kabul edilen ABD salgınla mücadele konusunda düşük bir performans göstermiştir.

Kaynak: www.clickondetroit.com

Haziran 2020’nin son yarısı itibariyle ülkede vaka sayısı iki milyonu geçmiş, 120.000’den fazla ABD’li ise vefat etmiştir (Worldometer, 2020b). Hızlı test kitlerinin ülke çapında dağıtımında yaşanan problemler, ilk müdahale ekiplerinin ve hastane personellerinin kişisel koruma teçhizatı temini konusunda yaşadığı sıkıntılar ve hastanelerin salgınla mücadele etme konusunda yetersiz kalması ABD’nin liderlik yapma ve kriz çözme becerilerinin hem kendi vatandaşları hem de dünya kamuoyu tarafından sorgulanmasına sebep olmuştur. Pandeminin tetiklediği ekonomik daralma 40 milyondan fazla Amerikan vatandaşının işlerini kaybetmesine neden olurken, George Floyd adlı Afrikalı Amerikalı’nın Minneapolis’te polislerin aşırı güç kullanımı sonrası hayatını kaybetmesi yerli halkların etnik temizliği, kölelik ve ırkçılık konularında kabarıp bir sicile sahip olan ABD’de birçok eyalette zaman zaman şiddet eylemlerine de dönüşen protesto gösterilerinin patlak vermesine neden olmuştur. ABD Savunma Bakanlığı’nın 1.600 askeri tedbir amaçlı olarak Washington’da konuşlandırılması ise iç gerginliğin ciddiyeti hakkında önemli bir ipucu vermektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemden itibaren politik, ekonomik ve kültürel liberalizmini bütün dünyanın feyz alması ve takip etmesi gereken ideal bir model olarak sunan ABD, modelin kendi içinde barındırdığı çelişkilerle karşı karşıya kalmış ve bu durum da Amerikan istisnacılığı fikrinin uluslararası kamuoyu nezdinde itibar kaybetmesi ve inandırıcılığının zedelenmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. ABD'nin model ihraç politikalarından her zaman rahatsızlık duyan ve Washington'ın Hong Kong, Tayvan ve Uygur Türkleri hakkındaki ilgisini ve eleştirilerini toprak bütünlüğüne ve ulusal egemenliğine yönelik bir saldırı olarak değerlendiren Çin, ABD'nin başka ülkelerin iç işlerine karışacağına önce kendi evini düzene sokması yönünde açıklamalar yapmıştır.

Çin, pandemiye kontrol altına aldıktan sonra kendisine yöneltilen salgın hakkında dünya kamuoyunu geç bilgilendirme, vaka ve ölüm sayıları hakkında yanlış bilgi verme, salgının yayılmasını engellemede yetersiz kalma eleştirilerini bertaraf etmek için yoğun bir kamu diplomasisi atağı başlatmış, medikal malzeme ve tıbbi personel eksikliği yaşayan birçok ülkeye cerrahi maske, test kiti ve kişisel koruma teçhizatı ve salgında deneyimi olan doktor ve sağlık çalışanlarını göndermiştir. Pekin uluslararası arenadaki salgın kaynaklı belirsizlik ve kargaşadan yararlanarak daha iddialı ve zorlayıcı bir dış politika çizgisi izlemeyi de ihmal etmemektedir. Hindistan ile 1975'ten sonra ilk defa olarak toplamda iki taraftan 20 askerin hayatını kaybettiği sınır çatışmaları yaşanmıştır. Çin ayrıca Tayvan kıyılarına Liaoning uçak gemisini göndermiş ve Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalı sularda denizaltı savar sistemlerini kullanarak tatbikatlar gerçekleştirmiştir.

Kaynak: CraigStephens

Uluslararası sistemin bir diğ er önemli aktörü Rusya ise pandemiye Batı'nın yaptırımları ve düş en petrol fiyatlarının etkisiyle mali sorunlarının derinleş tiğ i bir ortamda yakalanmıştır. Çin ile olan sınırın salgın nedeniyle Ocak ayı sonunda kapatılması ülkedeki ekonomik problemleri daha da arttırmıştır. Vaka sayılarının hızlı artış gösterdiğ i Rusya 18 Haziran 2020 itibariyle ABD ve Brezilya'nın ardından en fazla sayıda enfekte hastaya sahip (561,091) üçüncü ülke konumundadır (Worldometer, 2020c). Salgın, Devlet Başkanı Vladimir Putin'in ülkenin başında 2036 yılına kadar kalmasını sağlayacak anayasa değ iş ikliklerinin oylanacağı referandumun da Temmuz ayına ertelenmesine neden olmuştur. Rusya, ABD-Çin gerginliğinde pandemiyle mücadele sürecinin politize edilmemesi gerektiğ i, ülkelerin yaşadıkları güçlüklerden dolayı başka ülkeleri suçlamalarının doğru olmadığı ve salgınla ilgili uluslararası soruşturma taleplerini desteklemeyecekleri yönünde açıklamalar yapmış ve Çin'e daha yakın bir pozisyon almıştır. Salgın kaynaklı kayıpların ve finansal problemlerin Putin'in popülaritesini hızla azalttığı bir ortamda Rusya ülke içindeki düzen ve istikrarı korumaya odaklanmış görünmektedir.

Dünya Bankası'nın tahminine göre ABD ekonomisi bu sene %6,1 oranında daralırken Çin'in ekonomik büyümesi %1 civarında seyredecektir (Huang, 2020). Bu da Çin'in ABD'nin gayri safi milli hâsılasını kısa süre içinde yakalayacağı anlamına gelmektedir. İki devlet arasındaki ticaret hacmi 2019 yılında 559 milyar doları bulmuştur ve ABD Çin'e 107 milyar dolarlık mal satarken Çin'den 452 milyar dolarlık ithalat yapmaktadır (Statista, 2020). İkili ticari ilişkilerde ABD yönetimini kaygılandıran iki nokta bulunmaktadır. Birincisi Çin'in ABD'ye gittikçe artan oranlarda teknolojik ürün ve hizmet satmasıdır. İkincisi ise özellikle pandemi döneminde ortaya çıkan ABD'nin tükettiğ i birçok ilacın, ilaç etken maddesinin, biyolojik

tıbbi ürünün ve tıbbi cihazın artık Çin'de üretildiği gerçeğidir. Trump döneminde Çinli firmalar (Huawei ve ZTE) hedef alınarak Amerikan şirketlerinin ülke güvenliğine risk teşkil edebilecek firmalardan telekomünikasyon teçhizatı satın almaları yasaklanmıştır. Pandemi sonrası ABD ilaç üretiminin bir kısmını da tekrar ülke topraklarına kaydırmayı planlamaktadır. İkili ticari ilişkilerdeki bu gerginliğe rağmen ABD ve Çin birbirleri için önemli pazarlardır ve Çin'in ABD devlet tahvillerine yapmış olduğu 1,1 trilyon dolarlık yatırım bütçe açığını kapattığı için Washington için oldukça hayattır.

ABD'nin içinde bulunduğu mevcut ekonomik ve sosyal durum 3 Kasım 2020 tarihinde ABD başkanlık seçimlerinde sandıktan kim çıkarsa çıksın önceliğin içerideki problemlerin çözümü için harekete geçmek olduğunu göstermektedir. İç politikaya odaklanacak olan ABD'nin Çin'i tek başına dengelemesi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle ABD'nin son üç yıldır ihmal ettiği çok taraflı kurumlara ve uluslararası ittifaklara tekrar yönelmesi ihtimaller dâhilindedir. Rus-Amerikan ilişkileri bu noktada önem kazanmaktadır.

Rusya, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyeliği, zorlayıcı diplomasisi ve nükleer silahları ile hala büyük bir güç sayılsa da ekonomik ve teknolojik düzlemlerde ABD ve Çin ile rekabet edecek kapasitenin gerisindedir. Bu nedenle hem Washington hem de Pekin için önemli bir ortak olabilir. Rusya, devlet egemenliğini önceleyen bakış açısı, Batı tarzı liberal demokratik siyasi sisteme olan muhalefeti ve çok-kutuplu dünya düzeni kurma çabaları ile Çin'e yakın bir dış politika çizgisi izler görünmektedir. Bununla birlikte Rusya hala nüfuz bölgesi olarak gördüğü Orta Asya'da Çin'in iddialı altyapı projesi Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nden, Orta Asya cumhuriyetlerindeki yatırımları ile ekonomik nüfuz bakımından kendisini geride bırakmasından ve Konfüçyüs enstitüleri, burs imkânları ve eğitim programları ile bölgedeki Rus kültürel hegemonyasını kırma çabalarından son

derece rahatsızdır. ABD, NATO'nun doğuya doğru genişlemesini de-facto olarak sona erdirirse ve Baltık Denizi üzerinden Almanya'ya Rus doğal gazını taşımak amaçlı inşa edilen ve %96'sı tamamlanmış Kuzey Akım 2 boru hattı projesinde çalışan Avrupalı şirketlere yaptırım uygulamak gibi Almanya'nın da şiddetle karşı çıktığı ve Rusya'nın ekonomisini daha da baltalayacak hamlelerden kaçınırsa karşısında Çin'e karşı dengeleme politikasında çok daha uyumlu ve iş birliğine açık bir Rusya bulacaktır.

Kaynakça

- Craig Stephens, <https://www.scmp.com/comment/opinion/article/3078782/us-china-war-words-over-coronavirus-crisis-may-well-reignite-trade>
https://cdn.spark.app/media/atf/image/us_china_virus_w900.webp
<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?>
- Huang, Y. (2020). How Coronavirus Is Poisoning US-China Relations, One Accusation at a Time. *South China Morning Post*, 17 June, <https://www.scmp.com/comment/opinion/article/3089131/how-coronavirus-poisoning-us-china-relations-one-accusation-time>.
- Saul Loeb/AFP/GettyImages, <https://www.csis.org/analysis/policy-priorities-us-russia-relations>
- Statista. (2020). Total Value of U.S. Trade in Goods (Export and Import) with China from 2009 to 2019. 19 June 2020, <https://www.statista.com/statistics/277679/total-value-of-us-trade-in-goods-with-china-since-2006/>.
- Worldometer. (2020a). COVID-19 Coronavirus Pandemic. 18 June 2020, <https://www.worldometers.info/coronavirus/>.
- Worldometer. (2020b). United States. 18 June 2020, <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/us/>.
- Worldometer. (2020c). Russia. 18 June 2020, <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/russia/>.
- www.clickondetroit.com/resizer/